ନବମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୨୦୦ରୁ ଖ୍ରୀ:ଅ: ୩୦୦ ମଧ୍ୟରେ ଭାରତ

ଆଜି ରବିବାର । ବବ୍‌ଲୁ ସକାଳୁ ଉଠି ଜଳଖିଆ ଖାଇଲା । ଏହି ସମୟରେ ଖବର କାଗଜବାଲା ଖବର କାଗଜ ସହିତ ସାପ୍ତାହିକ ଦେଇଗଲା । ସାପ୍ତାହିକରେ ମୌର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ରାଟ ଅଶୋକଙ୍କ ବିଷୟରେ ସୁନ୍ଦର ଗପଟିଏ ବାହାରିଥିଲା । ସେହି ଗପରୁ ଅଶୋକ ଜଣେ ସମ୍ରାଟ ଓ ସୁଶାସକ ଥିଲେ ବୋଲି ବବ୍‌ଲୁ ଜାଣିବାକୁ ପାଇଲା । ଏହା ସହ ଅଶୋକଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁପରେ ତାଙ୍କ ଦୁର୍ବଳ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀମାନେ ତାଙ୍କ ବିରାଟ ସାମ୍ରାଜ୍ୟକୁ ରକ୍ଷା କରିପାରିନଥିଲେ ବୋଲି ଜାଣି ତା ମନରେ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିଲା, ଅଶୋକଙ୍କ ପରେ ଭାରତର ଅବସ୍ଥା କ'ଣ ହୋଇଥିବ ? ଏ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ପାଇବା ପାଇଁ ତା ପରଦିନ ସେ ବିଦ୍ୟାଳୟର ପାଠାଗାରକୁ ଯାଇ ଇତିହାସ ବହି ପଢ଼ି ତା' ମନରେ ଉଠିଥିବା ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ପାଇଗଲା ।

ସେ ପାଇଥିବା ଉତ୍ତରଗୁଡ଼ିକ ହେଉଛି - ଭାରତରେ ଖ୍ରୀ: ପୂ: ୨୦୦ରେ ମୌର୍ଯ୍ୟ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପରି ବଡ଼ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଗଠନ ହୋଇ ପାରିନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହି ସମୟରେ କେନ୍ଦ୍ର ଏସିଆ ଓ ଭାରତ ମଧ୍ୟରେ ବହୁବିଧ ସଂପର୍କ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା । ମୌର୍ଯ୍ୟ ଶାସନ ପରେ ପୂର୍ବ, ମଧ୍ୟ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତରେ ଶୁଙ୍ଗ, କାଣ୍ୱ ଓ ସାତବାହନ ଆଦି ବଂଶର ରାଜାମାନେ ଶାସନ କରୁଥିବା ବେଳେ ପଶ୍ଚିମ ଭାରତରେ କେନ୍ଦ୍ର ଏସିଆର କେତେକ ଶାସକ ଶାସନ କରୁଥିଲେ ।

ଭାରତୀୟ-ଗ୍ରୀକ୍‌ମାନଙ୍କର ଶାସନ:

ଖ୍ରୀ:ପୂ: ଦ୍ୱିତୀୟ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ ଭାରତକୁ ଏକାଧିକ ବୈଦେଶିକ ଜାତି ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲେ । ଏହି ଆକ୍ରମଣକାରୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଉତ୍ତର ଆଫଗାନିସ୍ଥାନର ଆମୁଦରିଆ ନଦୀର ଦକ୍ଷିଣରେ ଅବସ୍ଥିତ ବ୍ୟାକଟ୍ରିଆ ରାଜ୍ୟରେ ଶାସନ କରୁଥିବା ଗ୍ରୀକ୍‌ମାନେ ପ୍ରଥମେ ହିନ୍ଦୁକୁଶ ପର୍ବତ ଅତିକ୍ରମ କରିଥିଲେ । ଏହି ଆକ୍ରମଣକାରୀମାନେ ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ଆସିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ସେଠାରେ ନିଜେ ଶାସନ କରିଥିଲେ ଓ ଆଉ କେତେକ ସେଠାରେ ନିଜର ଶାସନକର୍ତ୍ତା ନିଯୁକ୍ତ କରିଥିଲେ ।

ଶକ ଜାତିର ଲୋକମାନଙ୍କ ପ୍ରବଳ ଚାପ ଯୋଗୁ ଏହି ଅଞ୍ଚଳର ଶାସକମାନେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ନିଜର ଶାସନ କାର୍ଯ୍ୟ ଚଳାଇ ପାରିନଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ଚୀନ୍‌ର ବୃହତ ପ୍ରାଚୀର ନିର୍ମାଣ ହୋଇ ଯାଇଥିବାରୁ ଶକମାନେ ଚୀନ ଆଡକୁ ଅଗ୍ରସର ହୋଇପାରି ନଥିଲେ । ଯାହାର ଫଳସ୍ୱରୂପ ସେମାନେ ନିଜ ପଡ଼ୋଶୀ ଦେଶରେ ଶାସନ କରୁଥିବା ଗ୍ରୀକ୍ ଓ ପଲ୍ଲବ ଶାସକମାନଙ୍କ ଉପରେ ନଜର ପକାଇଲେ । ଶକମାନଙ୍କ ଚାପ ଫଳରେ ବାକ୍‌ଟ୍ରିଆରେ ଶାସନ କରୁଥିବା ଗ୍ରୀକ୍‌ମାନେ ଭାରତ ଆଡକୁ ଅଗ୍ରସର ହେଲେ ।

ଗ୍ରୀକମାନେ କେଉଁଦିଗରୁ ଭାରତ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରିଥିବେ, ମାନଚିତ୍ର ଦେଖି ସ୍ଥିର କର ।

ଗ୍ରୀକ୍‌ମାନଙ୍କୁ ସେହି ସମୟରେ ଶାସନ କରୁଥିବା ଅଶୋକଙ୍କ ଦୁର୍ବଳ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀମାନେ ପ୍ରତିରୋଧ କରିପାରିନଥିଲେ । ଫଳରେ ବାକ୍‌ଟ୍ରିଆରେ ଶାସନ କରୁଥିବା ଗ୍ରୀକ୍‌ମାନେ ପ୍ରଥମେ ଭାରତର ଉତ୍ତର-ପଶ୍ଚିମାଞ୍ଚଳ ଅଧିକାର କରିଥିଲେ ଏବଂ ପରେ ଅଯୋଧ୍ୟା ଓ ପାଟଳୀପୁତ୍ର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମାଡ଼ି ଆସିଥିଲେ ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ମାତ୍ର ଗ୍ରୀକ୍‌ମାନେ ସାମଗ୍ରିକ ଭାବେ ଭାରତରେ ନିଜର ଶାସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିପାରିନଥିଲେ ।

ଗ୍ରୀକ୍ ଶାସନକର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମେନେଣ୍ଡର୍ (ଖ୍ରୀ:ପୂ: ୧୬୫-୧୪୫) ପ୍ରମୁଖ ଥିଲେ । କେତେକ ତାଙ୍କୁ 'ମିଳିନ୍ଦ' ବୋଲି କହିଥାନ୍ତି । ସେ ତାଙ୍କର ରାଜଧାନୀ 'ଶାକଳ' (ବର୍ତ୍ତମାନର ପଶ୍ଚିମ ପଞ୍ଜାବର ସିଆଲ୍‌କୋଟ୍) ଠାରେ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ମେନେଣ୍ଡର୍ ବୌଦ୍ଧଗୁରୁ ନାଗାର୍ଜୁନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମରେ ଦୀକ୍ଷିତ ହୋଇଥିଲେ ଓ ସେ ନାଗାର୍ଜୁନଙ୍କୁ ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମ ବିଷୟରେ ଅନେକ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିଥିଲେ । ମେନେଣ୍ଡର୍ ପଚାରିଥିବା ପ୍ରଶ୍ନ ଓ ନାଗାର୍ଜୁନ ଦେଇଥିବା ଉତ୍ତର ''ମିଳିନ୍ଦପନ୍‌ହ'' ନାମକ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇଅଛି ।

ଭାରତୀୟ - ଗ୍ରୀକ୍‌ମାନେ ଭାରତରେ ଅନେକ ଗୁଡିଏ ମୁଦ୍ରା ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଚଳନ କରିଥିଲେ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଅନ୍ୟ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କରେ ମଧ୍ୟ ମୁଦ୍ରା ପ୍ରଚଳିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହାଛଡ଼ା ଭାରତରେ ସେମାନେ ବୌଦ୍ଧ ଶିଳ୍ପ କଳାର ପୃଷ୍ଠପୋଷକତା କରୁଥିଲେ, ଯାହାକୁ ଗାନ୍ଧାର କଳା ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ ।

ଭାରତୀୟ-ଗ୍ରୀକମାନଙ୍କର ମୁଦ୍ରା

ଭାରତରେ ଶାସନ କରୁଥିବା ଗ୍ରୀକ୍‌ମାନେ କାଳକ୍ରମେ ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତି ଓ ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ସଂପର୍କ ବଢ଼ାଇବା ପାଇଁ ବୈବାହିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ସ୍ଥାପନ କରି ଭାରତୀୟ ନାମ ଧାରଣ କରିଥିଲେ । ଯାହାର ଫଳସ୍ୱରୂପ ସେମାନେ ଭାରତୀୟ ବୋଲି ପରିଗଣିତ ହେଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ମୂଳ ପରିଚୟ ଲୋପପାଇଲା ।

ଚିତ୍ରରେ ଥିବା ଗ୍ରୀକ୍ ମୁଦ୍ରା ଏବଂ ଆମେ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବା ମୁଦ୍ରାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କି ପାର୍ଥକ୍ୟ ଦେଖୁଛ ?

ଶକମାନଙ୍କର ଶାସନ :

ଭାରତୀୟ - ଗ୍ରୀକ୍‌ମାନଙ୍କ ପରେ ଉତ୍ତର-ପଶ୍ଚିମ ଭାରତରେ ଶକମାନେ ଶାସନ କରିଥିଲେ । ଗ୍ରୀକ୍‌ମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଶକମାନେ ଭାରତର ଅଧିକ ଅଞ୍ଚଳରେ ନିଜର ଶାସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । ଶକମାନେ ମଙ୍ଗୋଲୀୟମାନଙ୍କର ଏକ ଶାଖାଥିଲେ । ସେମାନେ ପ୍ରଥମେ ସରଦରିଆ ନଦୀର ପଶ୍ଚିମ ଭାଗରେ ବାସ କରୁଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ସେଠାରୁ ୟୁ-ଚି ଜାତିର ଲୋକମାନେ ବିତାଡ଼ିତ କରିବାରୁ ସେମାନେ ଭାରତ ଆଡ଼କୁ ଅଗ୍ରସର ହେଲେ ଏବଂ ଭାରତୀୟ-ଗ୍ରୀକ୍ ରାଜ୍ୟ ଅଧିକାର କରି ନିଜର ଶାସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କଲେ । ଶକମାନେ ପାଞ୍ଚଟି ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇ ଭାରତ ଓ ଆଫଗାନିସ୍ଥାନରେ ନିଜର ଶାସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । ଏହି ଭାଗଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରଥମଭାଗ ଆଫଗାନି ସ୍ଥାନରେ ଓ ଦ୍ୱିତୀୟ ଭାଗଟି ଭାରତର ତକ୍ଷଶୀଳାଠାରେ ନିଜର ରାଜଧାନୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠାକରି ଶାସନ କରିଥିଲେ । ତୃତୀୟ ଭାଗଟି ମଥୁରାରେ ରହି ଦୁଇ ଶହ ବର୍ଷ ଧରି

ଶାସନ କରିଥିଲେ । ଚତୁର୍ଥ ଭାଗଟି ପଶ୍ଚିମ ଭାରତରେ ବସବାସ କରି ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ଚତୁର୍ଥ ଶତାବ୍ଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶାସନ କରିଥିଲେ ଓ ପଞ୍ଚମ ଭାଗଟି ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ଉପର ଭାଗରେ ନିଜର ଶାସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ ।

ଭାରତୀୟ ରାଜା ଓ ଲୋକମାନଙ୍କଠାରୁ ଶକମାନେ କୌଣସି ପ୍ରତିରୋଧର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇ ନଥିଲେ । ମାତ୍ର କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅନୁସାରେ ଉଜ୍ଜୟିନୀର ଜଣେ ରାଜା ଶକମାନଙ୍କୁ ସଫଳ ଭାବେ ପ୍ରତିରୋଧ କରି ତଡି ଦେବାରେ ସମର୍ଥ ହୋଇଥିଲେ । ସେ ଖ୍ରୀ:ପୂ: ୫୮ ମସିହାରେ ଶକମାନଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରି ନିଜକୁ ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟ ଉପାଧିରେ ଭୂଷିତ କରି ବିକ୍ରମ ସମ୍ବତ୍ ବା ଅବ୍ଦ ପ୍ରଚଳନ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପରେ ଆହୁରି ଅନେକ ରାଜା ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟ ଉପାଧି ଧାରଣ କରି ଶାସନ କରିଥିଲେ । ଏହି ପ୍ରଥା ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୪୦୦ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଶ୍ଚିମ ଭାରତ ଓ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟରେ ଚଳି ଆସିଥିଲା ।

ଶକମାନେ ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ଭାଗରେ ଶାସନ କରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ କେବଳ ପଶ୍ଚିମ ଭାରତରେ ସେମାନେ ଦୀର୍ଘ ଚାରି ଶହବର୍ଷ ଧରି ନିଜର ଶାସନ ଚଳାଇଥିଲେ । ଶକରାଜାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ରୁଦ୍ରଦାମନ (ଖ୍ରୀ.ଅ. ୧୩୦-୧୫୦) ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଥିଲେ । ସେ ମାଳବ, ସୌରାଷ୍ଟ୍ର, ଗୁଜରାଟ ଉତ୍ତର କଙ୍କଣ ଉପକୂଳ ଏବଂ ନର୍ମଦା ଉପତ୍ୟକାରେ ଥିବା କେତେକ ରାଜ୍ୟ ଜୟ କରିଥିଲେ । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ସେ ମୌର୍ଯ୍ୟ ଶାସନ କାଳରେ ଜଳସେଚନ ପାଇଁ ତିଆରି ହୋଇ ବହୁଦିନ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇନଥିବା ସୁଦର୍ଶନ ହ୍ରଦର ମରାମତି କରାଇ ସୁନାମ ଅର୍ଜନ କରିଥିଲେ ।

ଚାଷ ଜମିରେ କିପରି ଜଳସେଚନ କରାଯାଏ, ଅନୁଧ୍ୟାନ କର ଓ ସାଙ୍ଗମାନଙ୍କ ସହିତ ଆଲୋଚନା କରି ଲେଖ ।

ରୁଦ୍ରଦାମନ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭଲ ପାଉଥିଲେ ଓ ଏଥିରେ ତାଙ୍କର ଗଭୀର ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଥିଲା । ସେ ବିଦ୍ୱାନ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ ଦେଇ ଆଦର କରୁଥିଲେ । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ବ୍ୟାକରଣ, ରାଜନୀତି, ସଙ୍ଗୀତ ଓ ଦର୍ଶନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ଜ୍ଞାନ ଥିଲା ବୋଲି ତାଙ୍କ ସମୟର ଏକ ପ୍ରାଚୀନ ଶିଳାଲିପିରୁ ଜଣାଯାଏ । ସେ ଭାରତରେ ଶାସନ କରୁଥିବା ସାତବାହନ, ଲିଚ୍ଛବୀ ଇତ୍ୟାଦି ରାଜ ପରିବାର ସହ ବୈବାହିକ ସଂପର୍କ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ଶକମାନେ ଭାରତୀୟ ଲୋକମାନଙ୍କ ରୀତିନୀତି ଓ ଚଳଣୀରେ ସାମିଲ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତି ଗ୍ରହଣ କରି ଗ୍ରୀକ୍‌ମାନଙ୍କ ପରି ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଭାରତୀୟ ହୋଇଯାଇଥିଲେ ।

କୁଶାଣ ରାଜତ୍ୱ :

ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଜନ୍ମର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ଦୁଇ ଶହବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ପଶ୍ଚିମ ଏସିଆ ଭୂଖଣ୍ଡକୁ ବିଭିନ୍ନ ଜାତିର ଲୋକମାନେ ଆସିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ତିନୋଟି ଜାତି, ଯଥା: ଶକ, ପଲ୍ଲବ ଏବଂ ୟୁ-ଚି ପ୍ରଧାନ । ଏହିସବୁ ଜାତିର ଲୋକମାନେ ଆସିବା ଫଳରେ ପଶ୍ଚିମ ଏସିଆର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରିଥିବା ଗ୍ରୀକ୍‌ମାନଙ୍କର ଆଧିପତ୍ୟ ଲୋପ ପାଇଲା । ଏହି ଜାତିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ୟୁ-ଚି ଜାତି ପାଞ୍ଚ ଗୋଷ୍ଠୀରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କୁଶାଣ ଗୋଷ୍ଠୀ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଥିଲେ ।

କୁଶାଣମାନଙ୍କ ଉତ୍ପତ୍ତି ବିଷୟରେ ଚୀନ ଭାଷାରେ ଲିଖିତ ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରନ୍ଥରୁ ଅନେକ ତଥ୍ୟ ମିଳିଥାଏ । ଏହି ତଥ୍ୟ ଅନୁସାରେ ଖ୍ରୀ:ପୂ: ଦ୍ୱିତୀୟ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଚୀନ ଦେଶର ପଶ୍ଚିମ ଭାଗରେ ୟୁ-ଚି ନାମକ ଗୋଟିଏ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଯାଯାବର ଜାତି

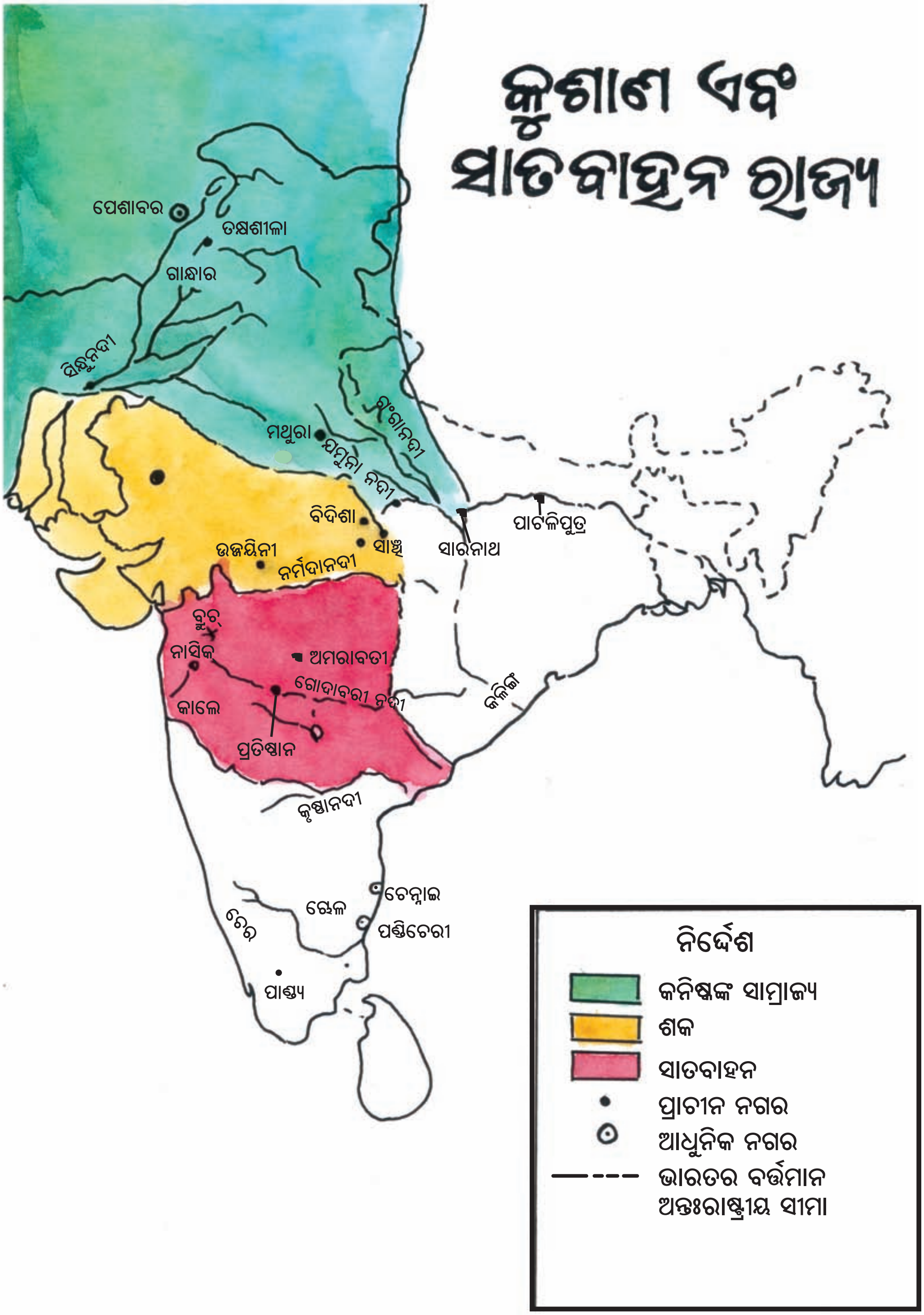

ବାସ କରୁଥିଲେ । ହୁଣ ନାମକ ଅନ୍ୟ ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଯାଯାବର ଜାତି ଏମାନଙ୍କୁ ସେଠାରୁ ତଡ଼ି ଦେଇଥିଲେ । ୟୁ-ଚିମାନେ ପଶ୍ଚିମ ଏସିଆକୁ ପଳାଇ ଆସି ଶକମାନଙ୍କୁ ବିତାଡ଼ିତ କରି ବାକ୍ତ୍ରିଆ ବା ଉତ୍ତର ଆଫଗାନିସ୍ଥାନ ଦଖଲ କଲେ । ଏହାପରେ ସେମାନେ ହିନ୍ଦୁକୁଶ ପର୍ବତ ଅତିକ୍ରମ କରି ନିମ୍ନ ସିନ୍ଧୁ ଅବବାହିକା ଓ ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ଗାଙ୍ଗେୟ ଅବବାହିକାରେ ନିଜର ଆଧିପତ୍ୟ ବିସ୍ତାର କଲେ ।

କୁଶାଣମାନଙ୍କ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଆମୁଦରିଆଠାରୁ ଗଙ୍ଗା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏବଂ କେନ୍ଦ୍ର ଏସିଆର ଖୋରାସନଠାରୁ ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶର ବାରାଣାସୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ତୃତ ଥିଲା । କେନ୍ଦ୍ର ଏସିଆର କେତେକ ଅଞ୍ଚଳ, ଆଫଗାନିସ୍ଥାନର କିଛି ଅଂଶ ଏବଂ ପାକିସ୍ତାନ ଓ ଉତ୍ତର ଭାରତର ଅଧିକାଂଶ ଅଞ୍ଚଳ କୁଶାଣ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଥିଲା ।

ମାନଚିତ୍ର ଆଙ୍କି ସେଥିରେ କୁଶାଣ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଚିହ୍ନିତ କର ।

କୁଶାଣ ଶାସକମାନେ ଭାରତରେ ସଫଳ ଭାବେ ନିଜର ଶାସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଥମ କାଡ୍‌ଫିସେସ୍ ଓ ଦ୍ୱିତୀୟ କାଡ୍‌ଫିସେସ୍ ପ୍ରମୁଖ ଥିଲେ । ଏହି ଦୁଇଜଣ ରାଜା ତାଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ ଅନେକ ମୁଦ୍ରା ପ୍ରଚଳନ କରିଥିଲେ । ଦ୍ୱିତୀୟ କାଡ୍‌ଫିସେସ୍ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୁଦ୍ରା ପ୍ରଚଳନ କରିଥିଲେ । ଏହା ଭାରତରେ ପ୍ରଚଳିତ ପ୍ରଥମ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୁଦ୍ରା । କେତେକ ମୁଦ୍ରାରେ ଶିବ ମୂର୍ତ୍ତି ଥିବାରୁ ସେ ଶିବ ଉପାସକ ଥିଲେ ବୋଲି ଅନୁମାନ କରାଯାଏ ।

କୁଶାଣ ସମ୍ରାଟ କନିଷ୍କ

କନିଷ୍କ କୁଶାଣ ରାଜବଂଶର ତୃତୀୟ ଏବଂ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ରାଜାଥିଲେ । ସେ ୭୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସିଂହାସନ ଆରୋହଣ କରିଥିଲେ । ଏହି ବର୍ଷଠାରୁ ଶକାବ୍ଦ ଗଣନା କରାଯାଏ ।

ରାଜ୍ୟଜୟ :

କନିଷ୍କ ସିଂହାସନ ଆରୋହଣ କରିବା ସମୟରେ ତାଙ୍କ ରାଜ୍ୟ ଆଫଗାନିସ୍ଥାନ, ସିନ୍ଧୁପ୍ରଦେଶର ଏକ ବୃହତ ଅଂଶ, ପଞ୍ଜାବ ଏବଂ ପାର୍ଥିଆର ଓ ବାକ୍‌ଟ୍ରିଆର କେତେକ ଅଞ୍ଚଳରେ ବିସ୍ତୃତ ଥିଲା । କନିଷ୍କ ଖୋଟାନ, କାଶ୍ମୀର, ଗାଙ୍ଗେୟ ଉପତ୍ୟକାର କେତେକ ଅଂଶ, ମାଳବ ଇତ୍ୟାଦି ଜୟକରି ନିଜ ସାମ୍ରାଜ୍ୟରେ ମିଶାଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପଶ୍ଚିମରେ ପାରସ୍ୟ (ବର୍ତ୍ତମାନର ଇରାନ) ଠାରୁ ପୂର୍ବରେ ପାଟଳିପୁତ୍ର (ବିହାରର ପାଟଣା) ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ତୃତ ଥିଲା । ପୁରୁଷପୁର (ପାକିସ୍ଥାନର ପେଶାବାର) ତାଙ୍କର ରାଜଧାନୀ ଥିଲା ।

କୁଶାଣମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଚଳିତ ମୁଦ୍ରା

ଅଶ୍ୱଘୋଷଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ କନିଷ୍କ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ଓ ଏହି ଧର୍ମର ପ୍ରଚାର ଓ ପ୍ରସାର ପାଇଁ ଅନେକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ସେ ଅନେକ ସ୍ତୁପ ଓ ବୌଦ୍ଧ ବିହାର ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ସେତେବେଳକୁ ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମ ହୀନଯାନ ଓ ମହାଯାନ ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଥିଲା । କନିଷ୍କ ମହାଯାନ ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମର ପୃଷ୍ଠପୋଷକତା କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଚତୁର୍ଥ ବୌଦ୍ଧ ସମ୍ମିଳନୀ ଆହୂତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ସମ୍ମିଳନୀରେ ବୌଦ୍ଧ ପଣ୍ଡିତମାନେ ବୌଦ୍ଧଗ୍ରନ୍ଥଗୁଡ଼ିକୁ ଅନୁଧ୍ୟାନ କରି ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିଥିଲେ ଓ ସେହି ବ୍ୟାଖ୍ୟାଗୁଡିକ ''ମହାବିଭାଷା'' ନାମରେ ପରିଚିତ । ଏହାଛଡ଼ା ସେ ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମର ପ୍ରଚାର ଓ ପ୍ରସାର ପାଇଁ ମଧ୍ୟ-ଏସିଆ ଓ ଚୀନକୁ ପ୍ରଚାରକ ପଠାଇଥିଲେ । କନିଷ୍କ ଅନେକ ମୁଦ୍ରା ପ୍ରଚଳନ କରିଥିଲେ । ସେହି ମୁଦ୍ରାଗୁଡ଼ିକରେ ବିଭିନ୍ନ ଗ୍ରୀକ୍ ଓ ଭାରତୀୟ ଦେବାଦେବୀଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ଥିବାରୁ ସେ ଅନ୍ୟ ଧର୍ମ ପ୍ରତି ସହନଶୀଳ ଥିଲେ ବୋଲି ଜଣାଯାଏ ।

କନିଷ୍କ ନିଜ ସାମ୍ରାଜ୍ୟରେ ବାଣିଜ୍ୟ ବୃଦ୍ଧିପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରିଥିଲେ। ଚୀନ ଓ ରୋମ ସହ ତାଙ୍କ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ବାଣିଜ୍ୟିକ ସମ୍ପର୍କ ଥିଲା । କନିଷ୍କ ବୁଦ୍ଧ ଓ ତାଙ୍କ ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କର ଦେହାବଶେଷ ସଂରକ୍ଷଣ ପାଇଁ ସ୍ତୂପମାନ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ। ତାଙ୍କ ରାଜସଭାରେ ଚରକ, ଅଶ୍ୱଘୋଷ ଓ ନାଗାର୍ଜ୍ଜୁନ ଆଦି ପଣ୍ଡିତମାନେ ସ୍ଥାନ ପାଇଥିଲେ। କନିଷ୍କଙ୍କ ସମୟରେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ଅନେକ ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚିତ ହୋଇଥିଲା। ତାଙ୍କର ପ୍ରଚେଷ୍ଟାରେ ଗାନ୍ଧାର କଳାର ବିକାଶ ଘଟିଥିଲା। ମଥୁରାରୁ କନିଷ୍କଙ୍କର ଏକ ମସ୍ତକବିହୀନ ମୂର୍ତ୍ତି ମିଳିଛି।

କନିଷ୍କ ୨୩ ବର୍ଷ ରାଜତ୍ୱ କରିଥିଲେ। ଏହି ସମୟରେ କୁଶାଣ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ବହୁବିଧ ଉନ୍ନତି ହୋଇଥିଲା। ତାଙ୍କ ପରେ ତାଙ୍କ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀମାନେ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲେ। ଫଳରେ କୁଶାଣ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଥିଲା।

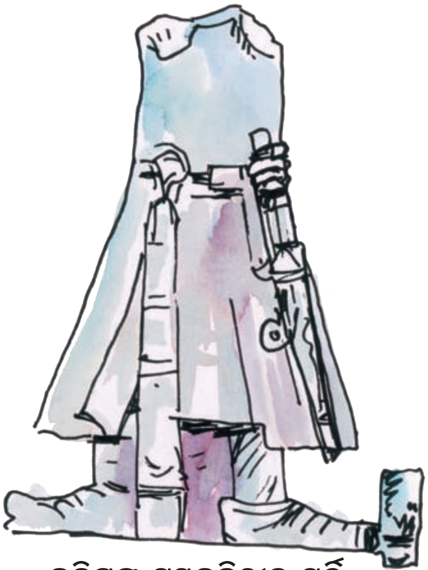
କନିଷ୍କଙ୍କ ମସ୍ତକବିହୀନ ମୂର୍ତ୍ତି

ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ସାତବାହନ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ:

ମୁଦ୍ରା, ଶିଳାଲିପି ଓ ମତ୍ସ୍ୟପୁରାଣରୁ ସାତବାହନ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ବିଷୟରେ ଅନେକ ତଥ୍ୟ ମିଳିଥାଏ। ଏହି ତଥ୍ୟଗୁଡ଼ିକରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ ଖ୍ରୀ.ପୂ. ପ୍ରଥମ ଓ ଦ୍ୱିତୀୟ ଶତାବ୍ଦୀରେ ନର୍ମଦା, ତାପ୍ତି, ଗୋଦାବରୀ ଓ କୃଷ୍ଣାନଦୀ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳରେ ସାତବାହନ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହୋଇଥିଲା। ଏହି ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପୂର୍ବରେ ବଙ୍ଗୋପସାଗରଠାରୁ ପଶ୍ଚିମରେ ଆରବ ସାଗର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ତୃତ ଥିଲା । ସାତବାହନ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀର ନାମ ଥିଲା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହା ମହାରାଷ୍ଟ୍ରର ପୈଠାନ ନାମରେ ପରିଚିତ।

ପୁରାଣରେ ସାତବାହନମାନଙ୍କୁ ଆନ୍ଧ୍ର କୁହାଯାଇଛି। ପୁରାଣ ଅନୁଯାୟୀ ସାତବାହନ ବଂଶର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ଥିଲେ ସିମୁକ। ସେ ଶୁଙ୍ଗ-କାଣ୍ୱ ଶାସନର ଅବସାନ ଘଟାଇ ଏହି ବଂଶର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ। ତାଙ୍କର ଭାଇ କୃଷ୍ଣ ଥିଲେ ଏହି ବଂଶର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଶାସକ। ତାଙ୍କ ପରେ ଏହି ବଂଶର ତୃତୀୟ ରାଜା ସାତକର୍ଣ୍ଣୀ ମାଳବ ଜୟ କରି ଏହି ବିଜୟର ସ୍ମାରକୀ ସ୍ୱରୂପ ଅଶ୍ୱମେଧ ଯଜ୍ଞ କରିଥିଲେ। ମାତ୍ର ଶକ ରାଜା ସାତକର୍ଣ୍ଣୀଙ୍କୁ ଯୁଦ୍ଧରେ ପରାସ୍ତ କରି ସାତବାହନ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଅନେକ ଅଞ୍ଚଳ ଦଖଲ କରିନେଇଥିଲେ। ସାତକର୍ଣ୍ଣୀଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁପରେ ତାଙ୍କର ରାଣୀ ତାଙ୍କ ଦୁଇଜଣ ନାବାଳକ ପୁତ୍ରମାନଙ୍କର ଅଭିଭାବକ ରୂପେ କିଛିଦିନ ଶାସନ କାର୍ଯ୍ୟ ଚଳାଇ ଥିଲେ।

ତୁମେ ଦେଖିଥିବା ଯଜ୍ଞ ବିଷୟରେ ଲେଖ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ଦ୍ୱିତୀୟ ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରଥମ ଭାଗରେ ଗୌତମୀ ପୁତ୍ର ସାତକର୍ଣ୍ଣୀ ବା ଦ୍ୱିତୀୟ ସାତକର୍ଣ୍ଣୀ ସାତବାହନ ବଂଶର ଯଶ ଓ ଖ୍ୟାତି ବଢ଼ାଇଥିଲେ। ସେ ଶକ, ଯବନ ଓ ପହ୍ଲବମାନଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରିଥିଲେ ଓ ଶକମାନେ ଦଖଲ କରିଥିବା ଅଞ୍ଚଳଗୁଡ଼ିକୁ ଛଡ଼ାଇ ଆଣିଥିଲେ। ତାଙ୍କ ପରେ ବାଶିଷ୍ଠିପୁତ୍ର ପୁଲମାବୀ ଓ ତାଙ୍କ ପରେ ଯଜ୍ଞଶ୍ରୀ ସାତକର୍ଣ୍ଣୀ ସାତବାହନ ବଂଶର ଯଶ ବଢ଼ାଇଥିଲେ।

ଯଜ୍ଞଶ୍ରୀ ସାତକର୍ଣ୍ଣୀଙ୍କ ସମୟରୁ ସାତବାହନ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ପତନ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା। ଶେଷରେ ଶକ, ପହ୍ଲବ ଓ କୁଶାଣମାନଙ୍କ ଆକ୍ରମଣ ଫଳରେ ସାତବାହନ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଲୋପପାଇଥିଲା।

ସାତବାହନମାନଙ୍କର ଶାସନ ପ୍ରଣାଳୀ

ରାଜା ସମସ୍ତ କ୍ଷମତାର ଅଧିକାରୀ ଥିଲେ । ସାମ୍ରାଜ୍ୟକୁ କେତୋଟି ପ୍ରଦେଶ ଓ ପ୍ରଦେଶଗୁଡ଼ିକୁ ଜନପଦରେ ଭାଗ କରାଯାଇଥିଲା ।

ପ୍ରଶାସନିକ ସୁବିଧା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଆମ ରାଜ୍ୟକୁ କିପରି ଭାଗ କରାଯାଇଛି ଲେଖ ।

ସାତବାହନ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ମଧ୍ୟ-ଏସିଆ ଓ ରୋମ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ସହିତ ବାଣିଜ୍ୟ କାରବାର ଥିଲା । ଆମଦାନୀ ତୁଳନାରେ ରପ୍ତାନୀ ଅଧିକ ହେଉଥିଲା । ସାତବାହନମାନେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଥିଲେ । ରାଜା ଅନ୍ୟ ଧର୍ମ ପ୍ରତି ସହନଶୀଳ ଥିଲେ । ବଣିକମାନେ ବୌଦ୍ଧଗୁମ୍ଫା, ଚୈତ୍ୟଗୃହ ଓ ସ୍ତୂପମାନ ନିର୍ମାଣ କରୁଥିଲେ । ସାତବାହନମାନେ ଶକମାନଙ୍କ ସହ ବୈବାହିକ ସଂପର୍କ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ସେମାନେ ରାଜ୍ୟର ସଡ଼କ ପଥର ଉନ୍ନତି କରିଥିଲେ ।

ଖାରବେଳ :

ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ପ୍ରଥମ ଶତାବ୍ଦୀରେ କଳିଙ୍ଗରେ (ବର୍ତ୍ତମାନର ଓଡ଼ିଶା) ଏକ ମହାନ ରାଜବଂଶର ଉତ୍‌ଥାନ ଘଟିଥିଲା । ଏହି ରାଜବଂଶ ମହାମେଘବାହନ ବଂଶ ନାମରେ ପରିଚିତ । ସେମାନଙ୍କର ପୂର୍ବ ପୁରୁଷମାନେ ଚେଦି ଥିଲେ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଏ । ଏହି ରାଜବଂଶର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ରାଜା ଥିଲେ ମହାମେଘବାହନ ଐର ଖାରବେଳ । ସେ କଳିଙ୍ଗକୁ ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ରାଜ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିଥିଲେ । ସାରା ଭାରତବର୍ଷରେ କଳିଙ୍ଗର ଗୌରବ ବୃଦ୍ଧିପାଇଥିଲା । ସେ ଜଣେ ଦିଗବିଜୟୀ ବୀର, ପ୍ରଜା ହିତକାରୀ ଶାସକ ଏବଂ କଳା ଓ ସଂସ୍କୃତିର ପ୍ରଗାଢ଼ ଅନୁରାଗୀ ଥିଲେ । ସେ ଜୈନ ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟ ଧର୍ମକୁ ସମ୍ମାନ ଦେଖାଉଥିଲେ ।

ଖାରବେଳ ଥିଲେ ମହାମେଘବାହନ ବଂଶର ତୃତୀୟ ରାଜା । ପିତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁପରେ ଶାସନ ଭାର ଗ୍ରହଣ କଲାବେଳକୁ ତାଙ୍କର ବୟସ ଥିଲା ମାତ୍ର ୧୫ବର୍ଷ । ଭୁବନେଶ୍ୱରର ଉଦୟଗିରି ପାହାଡରେ ଥିବା ହାତୀଗୁମ୍ଫାରେ ତାଙ୍କ ତେର ବର୍ଷର ରାଜତ୍ୱର ବିବରଣୀ ଖୋଦିତ ହୋଇଛି । ସେଥିରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ ଖାରବେଳ ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥାରେ ବିଭିନ୍ନ ବିଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷା ଲାଭ କରିବା ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ ବିଦ୍ୟାରେ ପାରଙ୍ଗମତା ହାସଲ କରିଥିଲେ । ସେ ଖ୍ରୀ:ପୂ: ୪୦ମସିହାରେ କଳିଙ୍ଗ ସିଂହାସନ ଆରୋହଣ କରିଥିଲେ ।

ଖାରବେଳଙ୍କ ଶାସନ ସମୟର ବିଭିନ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟ :

ଖାରବେଳଙ୍କ ଶାସନର ପ୍ରଥମ ବର୍ଷରେ ବାତ୍ୟାରେ ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଥିବା ତାଙ୍କ ରାଜଧାନୀ କଳିଙ୍ଗନଗରୀର ତୋରଣ, ପ୍ରାଚୀର ଇତ୍ୟାଦିର ପୁନଃନିର୍ମାଣ କରିବା ସହିତ ନଗରୀର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ଶୀତଳ ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ପୁଷ୍କରିଣୀ ଓ ଉଦ୍ୟାନର ପୁନରୁଦ୍ଧାର କରାଇଥିଲେ ।

ଖାରବେଳଙ୍କ ରାଜ୍ୟଜୟ :

ଖାରବେଳଙ୍କ ରାଜ୍ୟ ଶାସନର ଦ୍ୱିତୀୟ ବର୍ଷରୁ ତାଙ୍କର ଦିଗ୍‌ବିଜୟ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ଖାରବେଳ ପଶ୍ଚିମ ଦିଗରେ କୃଷ୍ଣାନଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଗ୍ରସର ହୋଇ ରାଷ୍ଟ୍ରିକ ଓ ଭୋଜକମାନଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରିଥିଲେ । ଉତ୍ତର ଭାରତରେ ସୈନ୍ୟଚାଳନା କରି ମଗଧ ରାଜାଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରିଥିଲେ । ଏହାଛଡ଼ା ଆକ୍ରମଣକାରୀ ଯବନମାନଙ୍କୁ ମଥୁରା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ

ତଡ଼ିଦେଇଥିଲେ । ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗରେ ପିଥୁଣ୍ଡ ଅଧିକାର କରିବା ସହିତ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ତାମିଲ ରାଷ୍ଟ୍ରସଂଘକୁ ଧ୍ୱଂସ କରିଦେଇଥିଲେ । ମଗଧର ରାଜା ବୃହସ୍ପତି ମିତ୍ରଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରି ପୂର୍ବରୁ ନନ୍ଦରାଜା କଳିଙ୍ଗ ଆକ୍ରମଣ କରି ନେଇଯାଇଥିବା କଳିଙ୍ଗ ଜିନ ଫେରାଇ ଆଣିଥିଲେ ।

ଖାରବେଳଙ୍କ ଶାସନ :

ମୌର୍ଯ୍ୟ ଶାସନ ଅମଳର କେତେକ ରାଜକର୍ମଚାରୀ ପଦ ଖାରବେଳଙ୍କ ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲା । ମୌର୍ଯ୍ୟ ଶାସନର ମହାମାତ୍ରଙ୍କୁ ସେତେବେଳେ ମହାମଦ କୁହାଯାଇଥିଲା । ନଗର ଅଖଦଂସ ଏବଂ କମ୍ମ ନାମରେ ଉଚ୍ଚକର୍ମଚାରୀ କର୍ମ ବିଭାଗ ଦାୟିତ୍ୱରେ ଥିଲେ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମ ରାଜ୍ୟ ଶାସନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିବା କେତେଜଣ ମୁଖ୍ୟ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କର ନାମ ସଂଗ୍ରହ କରି ଏକ ତାଲିକା ପ୍ରସ୍ତୁତ କର ।

ଖାରବେଳ ଜଣେ ଦକ୍ଷ ଶାସକ ଥିଲେ । ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ହିତ ପାଇଁ ସେ ବହୁ ଅର୍ଥ ତାଙ୍କ ରାଜକୋଷରୁ ଖର୍ଚ୍ଚ କରିଥିଲେ । ସେ ବହୁ ଅର୍ଥ ବ୍ୟୟ କରି କଳିଙ୍ଗନଗରୀର ଦୁର୍ଗ, ଅଟ୍ଟାଳିକା, ଉଦ୍ୟାନ ଓ ପୁଷ୍କରିଣୀର ଉନ୍ନତି ସାଧନ କରିଥିଲେ । ନନ୍ଦରାଜାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଖୋଳା ଯାଇଥିବା କେନାଲକୁ ସେ ମରାମତି କରି କଳିଙ୍ଗନଗରୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼ାଇଥିଲେ । ଭୁବନେଶ୍ୱର ନିକଟସ୍ଥ ଶିଶୁପାଳଗଡ଼ଠାରେ ତାଙ୍କ ରାଜଧାନୀ କଳିଙ୍ଗନଗରୀ ଥିଲା ବୋଲି ଅନୁମାନ କରାଯାଏ । ରାଜତ୍ୱର ନବମ ବର୍ଷରେ ସେ ମହାବିଜୟ ପ୍ରାସାଦ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ ।

କେନାଲ ଦ୍ୱାରା ଲୋକମାନଙ୍କର କି ଉପକାର ହୁଏ, ଲେଖ ।

ଖାରବେଳ ଜୈନ ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସେ ଜୈନ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟ ଧର୍ମ ପ୍ରତି ଉଦାର ନୀତି ଅବଲମ୍ବନ କରୁଥିଲେ । ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମର ଉପାସନା ପୀଠର ସଂସ୍କାର ସାଧନ କରାଇଥିଲେ । ଭୁବନେଶ୍ୱରର ଉଦୟଗିରି ପାହାଡ଼ରେ ଜୈନ ସନ୍ନ୍ୟାସୀମାନଙ୍କ ସାମୟିକ ରହଣିପାଇଁ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଗୁମ୍ଫା ଖୋଳାଇଥିଲେ ।

ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତର ସଙ୍ଗମ ଯୁଗ :

ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତରେ ଯେଉଁ ସମୟରେ ତାମିଲ୍ କବି ଓ ପଣ୍ଡିତମାନେ ସଭାରେ ଏକତ୍ରିତ ହୋଇ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ କବିତା ରଚନା କରିଥିଲେ, ସେହି ସମୟକୁ ସଙ୍ଗମ ଯୁଗ କୁହାଯାଏ । ଏହି କବିତାଗୁଡ଼ିକ ପାଣ୍ଡ୍ୟ, ଚୋଳ, ଚେର ରାଜାମାନଙ୍କ ପୃଷ୍ଠପୋଷକତାରେ ବିଶିଷ୍ଟ କବି ଓ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ ହୋଇଥିଲା । ତାମିଲ କବି ଓ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କର ସଭାକୁ ସଙ୍ଗମ କୁହାଯାଉଥିଲା । ତାମିଲନାଡୁର ମଦୁରାଇ ସହରରେ ଏହିପରି ତିନୋଟି ସଙ୍ଗମ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା ।

ସଙ୍ଗମ ସାହିତ୍ୟ :

ସଙ୍ଗମ ଯୁଗରେ ତାମିଲ ସାହିତ୍ୟର ବିକାଶ ଘଟିଥିଲା । ଶତାଧିକ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ କବି ବା ବହୁ କବିମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସଙ୍ଗମରେ ଅନେକ କବିତା ରଚିତ ହୋଇଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ନାରୀ କବି ଥିଲେ । ଏହାଛଡ଼ା ଏହି ଯୁଗରେ 'ତୋଲ୍‌କାପିୟମ' ନାମକ ଏକ ତାମିଲ୍ ବ୍ୟାକରଣ ମଧ୍ୟ ରଚନା କରାଯାଇଥିଲା । ସାହିତ୍ୟର ଏହି ଉତ୍କୃଷ୍ଟ କବିତାଗୁଡ଼ିକୁ ଆଠ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇଛି ।

ତୁମ ଅଞ୍ଚଳର ବିଶିଷ୍ଟ କବି ଓ ଲେଖକମାନଙ୍କର ନାମ ତାଲିକା କର ।

ସଙ୍ଗମ ଯୁଗକୁ ତାମିଲ ସାହିତ୍ୟର 'ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଯୁଗ' କୁହାଯାଏ । ସଙ୍ଗମ ସାହିତ୍ୟରୁ ତାମିଲ ରାଜ୍ୟର ଲୋକମାନଙ୍କର ସଂସ୍କୃତି, ପରମ୍ପରା ଓ ଚଳଣି ଆଦି ସଂପର୍କରେ ଅନେକ ତଥ୍ୟ ମିଳିଥାଏ । ଏହି ତଥ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ସାମାଜିକ, ଅର୍ଥନୈତିକ ଅବସ୍ଥା ଓ ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅନ୍ୟତମ ।

ସାମାଜିକ ଅବସ୍ଥା

ସମାଜରେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଅରିଭାରମାନଙ୍କୁ (ଜ୍ଞାନୀ ଲୋକ) ଅଧିକ ଉଚ୍ଚସ୍ଥାନ ଦିଆଯାଉଥିଲା । କୃଷକମାନଙ୍କୁ ଭଲାଭାର କୁହାଯାଉଥିଲା । ସମାଜରେ ଶିକାରୀ, ମେଷପାଳକ ଓ ମତ୍ସ୍ୟଜୀବୀ ଇତ୍ୟାଦି ବାସ କରୁଥିଲେ । ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ପରିବାରର ଆଲୋକ ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିଲା । ଧନୀ ଲୋକମାନେ ଇଟା ତିଆରି ଘରେ ଓ ଗରିବ ଲୋକମାନେ କୁଡ଼ିଆ ଘରେ ରହୁଥିଲେ ।

ଅର୍ଥନୈତିକ ଅବସ୍ଥା ଓ ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ

ତାମିଲ ରାଜ୍ୟର ଜମିଗୁଡ଼ିକ ଉର୍ବରଥିଲା । ଚାଷ ଉପରେ ଅର୍ଥନୀତି ନିର୍ଭର କରୁଥିଲା । ଚାଷ ବ୍ୟତୀତ ଲୋକମାନେ ଗୋପାଳନ, ଲୁଗା ବୁଣା, ମାଛ ଧରା ଓ ବେପାର ବଣିଜ କରି ଅର୍ଥ ଉପାର୍ଜନ କରୁଥିଲେ । ଗୋଟିଏ ଜିନିଷ ପାଇବା ପାଇଁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଜିନିଷ ଦେବାକୁ ପଡୁଥିଲା (ବସ୍ତୁ ବିନିମୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରଚଳନ ଥିଲା) ।

ତାମିଲ ଲୋକମାନେ ଦରିଆପାରି ଦେଶମାନଙ୍କ ସହିତ ବାଣିଜ୍ୟ କାରବାର କରୁଥିଲେ । ରୋମ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ସହିତ ବାଣିଜ୍ୟରେ ବହୁତ ଉନ୍ନତି ଘଟିଥିଲା । ଜଳ ଜାହାଜରେ ସମୁଦ୍ର ପଥ ଦେଇ ବିଦେଶ ସହ ବାଣିଜ୍ୟ କାରବାର ହେଉଥିଲା । ତାମିଲ ରାଜ୍ୟରୁ ବାହାର ଦେଶକୁ ମସଲା, ଗୋଲମରିଚ ରେଶମ ଆଦି ଜିନିଷ ପଠାଯାଉଥିଲା ଓ ବାହାର ଦେଶରୁ ତାମିଲ ରାଜ୍ୟକୁ ସୁନା ଓ ରୁପା ଆମଦାନୀ କରାଯାଉଥିଲା ।

ଅଭ୍ୟାସ

୧. ନିମ୍ନଲିଖିତ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ୫୦ଟି ଶବ୍ଦରେ ଦିଅ ।

(କ) ବାକ୍ଟ୍ରିଆରେ ଶାସନ କରୁଥିବା ଗ୍ରୀକ୍‌ମାନେ ଭାରତ ଆକ୍ରମଣ କରିବାକୁ ବାଧ ହେଲେ କାହିଁକି ?

(ଖ) ଶକମାନେ ଭାରତରେ କିପରି ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ ?

(ଗ) କନିଷ୍କଙ୍କୁ କୁଶାଣ ବଂଶର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନରପତି କାହିଁକି କୁହାଯାଏ ?

(ଘ) ସାତବାହନମାନଙ୍କର ଶାସନ ପ୍ରଣାଳୀ କିପରି ଥିଲା ?

(ଙ) ଖାରବେଳଙ୍କୁ ଜଣେ ଦିଗବିଜୟୀ ସମ୍ରାଟ ଓ ଜଣେ ଉତ୍ତମ ଶାସକ କାହିଁକି କୁହାଯାଏ ?

(ଚ) ସଙ୍ଗମ ଯୁଗରେ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତର ସାମାଜିକ ଅବସ୍ଥା କିପରି ଥିଲା ?

୨. ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଟିପ୍ପଣୀ ଦିଅ ।

(କ) ମେନେଣ୍ଡର୍ (ମିଳିନ୍ଦ)

(ଖ) ରୁଦ୍ରଦାମନ

(ଗ) ୟୁ-ଚି
(ଘ) ଦ୍ୱିତୀୟ କାଡ୍‌ଫିସେସ୍
(ଙ) ମହାବିଭାଷା
(ଚ) ଦ୍ୱିତୀୟ ସାତକର୍ଣ୍ଣୀ

୩. **ନିମ୍ନରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଗୋଟିଏ କିମ୍ବା ଦୁଇଟି ବାକ୍ୟରେ ଲେଖ ।**

(କ) ଭାରତୀୟ ଗ୍ରୀକ ଶାସନକର୍ତ୍ତା ମେନେଣ୍ଡର୍‌ଙ୍କର ରାଜଧାନୀ ଶାକଳର ବର୍ତ୍ତମାନ ନାମ କ'ଣ ?
(ଖ) ଶକମାନେ ପ୍ରଥମେ କେଉଁଠାରେ ବାସ କରୁଥିଲେ ?
(ଗ) କେଉଁ କେଉଁ ଅଞ୍ଚଳ କୁଶାଣ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଥିଲା ?
(ଘ) କନିଷ୍କ କେଉଁ କେଉଁ ଅଞ୍ଚଳ ଜୟକରି ନିଜ ସାମ୍ରାଜ୍ୟରେ ମିଶାଇଥିଲେ ?
(ଙ) କୁଶାଣମାନେ କେଉଁ ମୂଳ ଯାଯାବର ଜାତିର ଲୋକଥିଲେ ?
(ଚ) ସାତବାହନ ବଂଶର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା କିଏ ଥିଲେ ?
(ଛ) ଖାରବେଳଙ୍କ ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀ କେଉଁଠାରେ ଥିଲା ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଏ ?

୪. **ନିମ୍ନଲିଖିତ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକର ଚାରୋଟିକରି ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଉତ୍ତର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନତଳେ ଦିଆଯାଇଛି । ସେଥିରୁ ଯେଉଁ ଉତ୍ତରଟି ଠିକ୍ ତା' ପାଖରେ ଠିକ୍ (✓) ଚିହ୍ନ ଦିଅ ।**

(କ) ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ଦ୍ୱିତୀୟ ଶତାବ୍ଦୀରେ କିଏ ପ୍ରଥମେ ଭାରତ ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲେ ?
ଶକ — କୁଶାଣ
ସାତବାହନ — ଗ୍ରୀକ୍

(ଖ) କେଉଁମାନେ ମଙ୍ଗୋଲୀୟ ମହାଶାଖାର ଲୋକଥିଲେ ?
ଶକ — କୁଶାଣ
ସୁଙ୍ଗ — ସାତବାହନ

(ଗ) କିଏ ଭାରତରେ ପ୍ରଥମେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୁଦ୍ରା ପ୍ରଚଳନ କରିଥିଲେ ?
ରୁଦ୍ରଦାମନ — କନିଷ୍କ
ପ୍ରଥମ କାଡ଼ଫିସେସ୍ — ଦ୍ୱିତୀୟ କାଡ଼ଫିସେସ୍

(ଘ) ଖାରବେଳ ରାଜତ୍ୱର କେଉଁ ବର୍ଷରେ ମହାବିଜୟପ୍ରାସାଦ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ ?
ସପ୍ତମ — ପଞ୍ଚମ
ଚତୁର୍ଥ — ନବମ

(ଙ) କେଉଁ ଯୁଗକୁ ତାମିଲ ସାହିତ୍ୟର ସୁବର୍ଣ୍ଣଯୁଗ କୁହାଯାଏ ?
ଗୁପ୍ତଯୁଗ — ବୈଦିକଯୁଗ
ସଙ୍ଗମ ଯୁଗ — ମୌର୍ଯ୍ୟ ଯୁଗ

(ଚ) ବାହାର ଦେଶରୁ ତାମିଲ ରାଜ୍ୟକୁ କେଉଁ ଜିନିଷ ଆମଦାନୀ କରାଯାଉଥିଲା ?

ସୁନା	ତମ୍ବା
ପିତଳ	କଂସା

୫. ସାତବାହନ ବଂଶର ରାଜାମାନଙ୍କୁ ସେମାନେ ଶାସନ କରିଥିବା ସମୟ କ୍ରମରେ ସଜାଅ ।

ଯଜ୍ଞଶ୍ରୀ ସାତକର୍ଣ୍ଣୀ	ସିମୁକ
ଗୌତମୀପୁତ୍ର ସାତକର୍ଣ୍ଣୀ	କୃଷ୍ଣ
ବାଶିଷ୍ଠିପୁତ୍ର ପୁଲମାବୀ	

୬. 'କ' ସ୍ତମ୍ଭର ଶବ୍ଦ ସହ 'ଖ' ସ୍ତମ୍ଭର ଉପଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦବାଛି ସଂଯୋଗ କର ।

'କ' ସ୍ତମ୍ଭ	'ଖ' ସ୍ତମ୍ଭ
ଅରିଭାର	ବୌଦ୍ଧପଣ୍ଡିତ
ଆମୁଦରିଆ	ଯାଯାବର
ୟୁ-ଚି	ରୁଦ୍ରଦାମନ
ଶକ	ନଦୀ
ନାଗାର୍ଜ୍ଜୁନ	ପର୍ବତ
ନଗର ଅଖଦଂସ	ରାଜକର୍ମଚାରୀ
	ଜ୍ଞାନୀଲୋକ

୭. ଠିକ୍ ଉକ୍ତି ପାଖରେ ଠିକ୍ (✓) ଚିହ୍ନ ଓ ଭୁଲ୍ ଉକ୍ତି ପାଖରେ ଭୁଲ୍ (×) ଚିହ୍ନ ଦିଅ ।

(କ) ଚୀନର ବୃହତ୍ ପ୍ରାଚୀର ନିର୍ମାଣ ହୋଇଯାଇଥିବାରୁ ଗ୍ରୀକ୍‌ମାନେ ଚୀନ ଆଡ଼କୁ ଅଗ୍ରସର ହୋଇ ପାରିନଥିଲେ ।

(ଖ) ରୁଦ୍ରଦାମନ ପାଲିଭାଷାର ପୃଷ୍ଠପୋଷକତା କରିଥିଲେ ।

(ଗ) ଦ୍ୱିତୀୟ କାଡ୍‌ଫିସେସ୍ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୁଦ୍ରା ପ୍ରଚଳନ କରିଥିଲେ ।

(ଘ) ସଙ୍ଗମ ଯୁଗରେ 'ତୋଲକାପିୟମ୍' ନାମକ ଏକ ତାମିଲ୍ ବ୍ୟାକରଣ ରଚନା କରାଯାଇଥିଲା ।

(ଙ) ତାମିଲ କବି ଓ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କର ସଭାକୁ ସଙ୍ଗମ କୁହାଯାଉଥିଲା ।

(ଚ) ଖାରବେଳ ରାଜକର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ ରହିବା ପାଇଁ ଭୁବନେଶ୍ୱରର ଉଦୟଗିରି ପାହାଡ଼ରେ ଗୁମ୍ଫା ଖୋଳାଇଥିଲେ ।

ତୁମପାଇଁ କାମ :

ଭାରତ ମାନଚିତ୍ର ଅଙ୍କନ କରି କନିଷ୍କ କେଉଁ କେଉଁ ରାଜ୍ୟ ଜୟ କରିଥିଲେ (ବର୍ତ୍ତମାନର ନାମ) ଚିହ୍ନଟ କର ।